

Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин
ім. Б. Д. Гаврилишина

Міждисциплінарна курсова робота

на тему:

**«ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗОНИ
ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС»**

Студент(ка) 4 курсу, групи МЕНМФ-41

Карнафель С. С.

Галузь знань: 0305 Економіка і підприємництво

Напрямок підготовки: 6.030503 Міжнародна економіка

Фахове спрямування: Міжнародні фінанси

Керівник:

д.е.н., професор

Куриляк В. Є.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Теоретичні засади функціонування зони вільної торгівлі.....	5
1.1. Сутність та основні риси зони вільної торгівлі	5
1.2. Переваги та недоліки від впровадження зони вільної торгівлі	11
Розділ II. Аналіз впливу угоди про зону торгівлі на економіку України.....	14
2.1. Стан торгових потоків і структура торгівлі між Україною та ЄС...16	
2.2. Оцінка впливу зони вільної торгівлі з ЄС на загальноекономічні показники розвитку України	26
Розділ III. Удосконалення підходів до оцінки впливу створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на економіку України.....	31
3.1. Наслідки для стратегічних галузей України створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.....	31
3.2. Рекомендації щодо мінімізації можливого негативного впливу....	36
Висновки	39
Список використаних джерел	41

Вступ

Актуальність дослідження. У сучасних міжнародних економічних відносинах, особливо у міжнародній торгівлі, визначальною тенденцією є лібералізація, тобто спільна діяльність урядів та міжнародних економічних організацій спрямованих на ліквідацію або зменшення бар'єрів у взаємній торгівлі та інших формах міжнародних економічних відносин. Про те, в умовах глобальної конкуренції національні уряди часто-густо вдаються також до заходів протекціонізму. Але вигідність вільної торгівлі переконливо свідчить про те, що процеси лібералізації домінують. Особливе місце серед них займають міжнародні угоди про вільну торгівлю, результатом укладення яких стають зони вільної торгівлі, які в останні десятиліття набули широкого поширення в розвинених країнах, а також у країнах, що розвиваються та країнах з перехідною економікою. Зона вільної торгівлі - тип міжнародної інтеграції, при якій в країнах-учасницях скасовуються митні збори і податки, а також кількісні обмеження у взаємній торгівлі згідно з міжнародним договором.

Цим пояснюється вибір теми курсової роботи.

Актуальність роботи полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин важливе значення має те, за яких умов здійснюються міжнародні торговельні операції те, наскільки вони доступні, вигідні і безпечні.

Об'єктом дослідження виступає зона вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Предметом дослідження виступає формування зон вільної торгівлі в світовому господарстві.

Головною метою роботи є розгляд сучасного стану і ролі зон вільної торгівлі у світовій економіці.

У відповідності з поставленою метою дослідження, формуються такі завдання роботи:

- розглянути особливості міжнародної торгівлі, як провідної форми міжнародних економічних відносин;
- виявити сучасні тенденції у розвитку світової торгівлі;
- з'ясувати сутність категорії «зона вільної торгівлі», висвітлити основні моделі зон вільної торгівлі та їх роль у світовому господарстві;
- проаналізувати вплив угоди про зону торгівлі на економіку України;
- наслідки для стратегічних галузей України від створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Для досягнення поставленої мети були використані загальнонаукові методи дослідження, такі як: синтез, індукція, дедукція, системний аналіз, абстрагування і конкретизація, а також спеціальні методи: метод економічного аналізу, економічне прогнозування, статистичний, порівняльний тощо.

В основу виконання курсової роботи покладено праці українських та зарубіжних економістів, насамперед: А.О. Бояра, Н.М. Веселої, І.І. Дахно, Ю.В. Колесника, Ю.М. Лезинцева, Н.С. Логінової, Т.М. Мосейчука, К.Ю. Мурадова, К.І. Ржепішевського, І.С. Троєкурової, А.С. Філіпенка, В.І. Фомичева та ін.

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Розділ I. Теоретичні засади функціонування зони вільної торгівлі

1.1. Сутність та основні риси зони вільної торгівлі

Зона вільної торгівлі (зон вільної торгівлі) — тип міжнародної інтеграції, при якій в країнах-учасниках скасовуються митні збори і податки, а також кількісні обмеження у взаємній торгівлі згідно з міжнародним договором. Це більш глибокий тип інтеграції, ніж преференційні угоди. За кожною країною-учасницею зберігається право на самостійне і незалежне визначення режиму торгівлі по відношенню до третіх країн. У більшості випадків умови зони вільної торгівлі поширюються на всі товари крім продуктів сільського господарства. Зона вільної торгівлі може координуватися невеликим міждержавним секретаріатом, розташованим в одній із країн-членів, але зазвичай обходяться без нього, а основні параметри свого розвитку країни погоджують на періодичних нарадах керівників відповідних відомств. Між країнами-учасницями зберігаються митні кордони і пости, які контролюють походження товарів, які перетинають їхні державні кордони.

Зони вільної торгівлі одержали найбільше поширення в США. Їх створення передбачено спеціальним законом США 1934 року, з метою якого було заохочення торгівлі, прискорення торгових операцій, скорочення торговельних витрат. Законом встановлено, що при кожному офіційному порте прибуття може бути створена, принаймні, одна зовнішньоторговельна вільна зона. До числа зон вільної торгівлі можна віднести спеціальні магазини "Д'юті фрі» у великих міжнародних аеропортах. З точки зору фінансового режиму, вони розглядаються як знаходяться за межами державних кордонів. До зон вільної торгівлі відносяться також і традиційні вільні гавані з пільговими торговельними режимами. У теперішній час в світі налічується більше 600 вільних портів і 4 тис. ЗСТ.

З 1990-х рр. у світовій економіці помітно зросло число укладених двосторонніх угод про вільну торгівлю, причому в багатьох випадках між

країнами, що належать до різних регіонів. Новизна даного явища досить-таки яскраво визначена в доповіді Світового банку “Перспективи розвитку світової економіки в 2005 р.”, темою якого стали “Торгівля, регіоналізм та розвиток” [25].

Україні можуть створюватися вільні економічні зони інших типів, а також комплексні вільні економічні зони, які поєднують у собі риси та елементи зон різних типів. вільні економічні зони можуть бути класифіковані й за іншими критеріями. Так, за ознакою відкритості розрізняють вільні економічні зони інтеграційні (діяльність яких спрямована на тісну взаємодію з позазональною економікою країни) та анклавні (орієнтовані на зв'язки із зовнішнім ринком). Залежно від місцезнаходження вільні економічні зони поділяються на зовнішні (розміщені на кордоні з іншими державами) та внутрішні (розміщені у внутрішніх районах країни).

У середині 90-х років у світі діяло 85 регіональних торгових і економічних угод. Ця кількість значно перевищувала кількість реально функціонуючих інтеграційних об'єднань. За даними Світового банку, на поч. XXI ст. сьогодні у світі налічується близько 20 функціонуючих регіональних інтеграційних об'єднань. Вони розрізняються за глибиною і характером обраної інтеграційної стратегії, за сферами і масштабами їх діяльності, за кількістю країн-учасниць.

Найбільш розвинене в даний час інтеграційне об'єднання - **Європейський союз**. Він пройшов стадію зони вільної торгівлі та існує зараз у формі політичного союзу. На 1 січня 2013 р. в нього входить 27 країн. Вирішується питання про подальше розширення ЄС, у цьому році готується до входу Хорватія.

У 1963 р. було підписано Анкарську угоду про вільну торгівлю з Туреччиною, у 1971 р. - з Мальтою, у 1973 р. - з Кіпром. Було укладено угоди про вільну торгівлю з Південною Африкою (1999 р.), Мексикою (2000р.) та Чилі (2003 р.) [3].

Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ, 1960 р.) У 1960 р. на основі підписаної в Стокгольмі конвенції утворилася Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ), до якої спочатку увійшли Великобританія, Австрія, Данія, Норвегія, Португалія, і Швеція (за ініціативою Великобританії). Договір про ЄАВТ поширювався і на Ліхтенштейн, який полягає в унії зі Швейцарією.

Первісними цілями асоціації було забезпечення вільної торгівлі серед країн-учасниць і укладення всеосяжної торгової угоди з ЄЕС. Всі внутрішні експортні квоти були ліквідовані в 1961р, а внутрішні імпорتنі квоти і тариф - у 1966 р. після проходження восьми етапів. Проте всі країни-учасниці асоціації можуть встановлювати тарифи та квоти на товари, вироблені в третіх країнах. У 1973 р. були укладені угоди про вільну торгівлю між окремими членами ЄАВТ і ЄЕС. Це призвело, в кінцевому рахунку, до утворення повного митного союзу між ЄАВТ і ЄЕС у 1977 р. У результаті утворення єдиного ринку відповідно до Акту про єдину Європу Асоціація продовжувала обговорювати з ЄС створення європейської економічної зони, в якій здійснювалися вільне переміщення товарів, робочої сили, послуг і капіталу [46].

Угоди про вільну торгівлю у Північній Америці. НАФТА (1994 р.) Природно-кліматичні, географічні, культурно-історичні фактори традиційно сприяли розвитку інтенсивних господарських зв'язків Канади і США. У силу різних економічних потенціалів обох країн тісна прив'язка Канади до економіки США набувала характеру залежності. У 1992 р. був підписаний договір, який об'єднує США, Канаду, Мексику в загальний північноамериканський ринок на основі вже діючого Американско-канадської угоди (1988 р.) про вільну торгівлю. Американско-канадсько-мексиканську угоду про вільну торгівлю набула чинності 1 січня 1994 року. Утворилася НАФТА - Північноамериканська асоціація вільної торгівлі або North American Free Trade Area - NAFTA. Союз представляє зону вільної торгівлі і розвивається в напрямку митного союзу. Ця угода формально означає

виникнення єдиної континентальної системи, що охоплює три національні економіки [27].

Кожна з країн, підписуючи цю угоду, розраховувала отримати певні вигоди: США і Канада - розширення ринку збуту продукції, підготовка більш широкої континентальної інтеграції; Мексика - дещо стабілізація проблеми безробіття, зростання національного виробництва до сучасного рівня. За своїм економічним потенціалом Канада і Мексика значно поступаються США: ВВП Канади становить (2009 р.) 10 % від ВВП США, а Мексики - 5 %. ВВП на душу населення Канади складає приблизно 90 % від ВВП США; ВВП Мексики - 15 %. На відміну від ЄС, де менш розвиненим країнам (Греція, Ірландія, Португалія) надається фінансова допомога з бюджетного фонду, в НАФТА такої допомоги Мексиці не роблять. Мексика все ж отримує переваги від вступу до інтеграційного об'єднання: прямі іноземні інвестиції в її економіку дозволяють їй прискорити темпи економічного розвитку. За оцінками експертів, Мексика зможе скоротити період реформування своєї економіки і прилучення до клубу розвинених країн з півстоліття до 10 - 15 рр. Канада ж у перші роки приєднання до НАФТА не отримувала відчутних переваг, хоча її економіка тісно пов'язана з США, і практично не має зв'язків з Мексикою. Але по мірі формування єдиного ліберального економічного простору на континенті Канада може розраховувати на приплив прямих іноземних інвестицій з інших регіонів світу - ЄС, Японії [24].

Основні аспекти Північноамериканської угоди про вільну торгівлю виражаються в наступному:

- Ліквідація всіх митних зборів до 2011р;
- Поетапне скасування значного числа нетарифних бар'єрів в торгівлі товарами і послугами;

Пом'якшення режиму для північноамериканських капіталовкладень в Мексику [42].

У довгостроковій перспективі за допомогою участі в НАФТА американські ТНК розраховують на розширення свого економічного присутності в Латинській Америці з метою завоювання ринків збуту, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності та прибутку.

У майбутньому американські економісти-експерти моделюють створення панамериканського торгового блоку протяжністю від Аляски до Вогняної Землі. Це пов'язано з тим, що в даний час країни Латинської Америки демонструють темпи зростання на рівні приблизно 9%. Такі тенденції збережуться і в перспективі [38].

Асиметричний характер північноамериканської інтеграції визначає різні цілі і роль у НАФТА кожної з країн-учасниць.

Сполучені Штати Америки зацікавлені у розвитку НАФТА з наступних причин:

- у зв'язку із зростанням ролі економічних союзів США тому, що поодиноці складно протистояти конкуренції з боку ЄС економічним союзам які зароджуються в Азії;

- внаслідок посилення конкуренції між товаровиробниками, які випускають продукцію подібної якості, але з низькими витратами на робочу силу, охорону навколишнього середовища або природні ресурси;

США зацікавлені реалізувати свій науково-технічний потенціал при низьких витратах виробництва, наявних у Мексиці;

створюючи нові робочі місця в Мексиці, США прагнуть скоротити потік іммігрантів з Півдня;

США хочуть залучити Мексику в спільні пошуки балансу еколого-економічних проблем, раціонально розподілити тягар витрат щодо збереження навколишнього середовища;

в довгостроковому плані НАФТА розглядається в США як інструмент для широкого економічного проникнення в Латинську Америку з

метою розширення ринків збуту і створення нових робочих місць, а також підвищення конкурентоспроможності продукції [46].

У 60-ті рр. ХХ століття активізувалися інтеграційні процеси у світовому господарстві. Об'єднуючі процеси в країнах Латинської Америки почалися раніше, ніж в інших країнах, що розвиваються. У силу відмінностей у рівнях економічного розвитку і політичного устрою замість єдиного ринку стали виникати інтеграційні угоди, що носили характер закритого регіоналізму, тобто вони були спрямовані на те, щоб за рахунок високих зовнішніх тарифів та адміністративної політики стимулювати розвиток пріоритетних галузей національної економіки. Цей етап називають першою хвилею регіоналізму. У 1960 р. були засновані дві торгово-економічні угруповання. Перша угруповання - **Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі (ЛАСТ)** була створена у складі Аргентини, Болівії, Бразилії, Венесуели, Колумбії, Мексики, Перу, Уругваю, Чилі, Еквадору. ЛАСТ ставили своїм завданням створення до 1973 р. зони вільної торгівлі. Однак до кінця 60-х років виявилися недосконалості в механізмі ЛАСТ. У 1980 р. натомість ЛАСТ була створена Латиноамериканська інтеграційна асоціація (ЛАІА). Метою її є сприяння розвитку внутрішньорегіональної торгівлі та економічного співробітництва [42].

Інше угруповання, створене в 1960 р. - **Центральноамериканський спільний ринок (ЦАОР)** у складі Гватемали, Гондурасу, Коста-Ріки, Нікарагуа, Сальвадору. У середині 1993 р. чотири країни Гватемала, Гондурас, Нікарагуа, Сальвадор утворили митний союз. У тому ж році країни ЦАОР і Панама заснували центральноамериканських систему інтеграції, в рамках якої проводиться робота з гармонізації національних тарифів та поступової лібералізації взаємної торгівлі [46].

Карибська зона вільної торгівлі (КАРІКОМ) у складі 14 невеликих островних держав Карибського басейну (крім Куби і Домініканської республіки і Гаїті). Вона 1973 р. була перетворена в Карибське товариство з метою утворення спільного ринку. Ці інтеграційні об'єднання поставили

мету подальше поглиблення регіональної співпраці у напрямку створення митного союзу [27].

Друга хвиля регіоналізму на цьому континенті проявилася в той період, коли країни переключили свої стратегії розвитку на експортні рейки. Наголос було зроблено на відкритому регіоналізмі з тим, щоб залучати, а не відштовхувати торговельні та інвестиційні потоки, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності експорту. Проте внутрішні протиріччя, тиск ззовні, ослаблення світової кон'юнктури породили спад. 80-ті рр. ХХ ст. були для країн Латинської Америки “втраченим десятиліттям” як для економічної ситуації в цілому, так і для регіональної інтеграції, причому практично для всіх блоків. Відбулося переосмислення керівництвом цих країн місця і значення інтеграційних взаємодій, і, як вже було зазначено вище, більшість інтеграційних блоків трансформувалися в напрямі поглиблення інтеграції (КАРІКОМ - Карибське товариство; Андській пакт про співдружність - Андская система інтеграції).

Третю хвилю інтеграційних процесів на континенті називають новим регіоналізмом (90-ті рр. - теперішній час). У цей період створення інтеграційних угруповань все більше виступає фактором поступової інтеграції країн-учасниць у світове господарство. Можна сказати, що регіональна інтеграція згладжує негативні наслідки глобалізації для країн, що інтегруються і сприяє об'єктивному процесу глобалізації, будучи її формою прояву, зміцнює позиції національного капіталу, створює умови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

В активізації інтеграційних процесів у Латинській Америці велику роль відіграє загальний ринок країн **Південного конусу - МЕРКОСУР** (1991 р.). В дане інтеграційне об'єднання входять наступні країни : Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай. Його асоційованими учасниками є з 2004 р. є Болівія, Венесуела, Мексика, Перу, Чилі [27]. У цьому найбільшому інтегрованому ринку Латинської Америки зосереджено 55 % населення, 50 %

ВВП, 40 % ПП, 30 % зовнішньої торгівлі регіону. У перше десятиліття його існування товарообіг в рамках блоку збільшився в 4 рази [4].

Договором про створення МЕРКОСУР передбачалося:

- скасування всіх мит і тарифних обмежень у взаємній торгівлі між чотирма країнами;

- вільний рух послуг, капіталу та робочої сили;

- введення єдиного зовнішнього тарифу для третіх країн;

- координація політики у сфері промисловості, сільського господарства, транспорту і зв'язку, валютно-фінансовій сфері;

- уніфіковані правила функціонування вільних економічних зон.

З 1 січня 1995 р. МЕРКОСУР скасував мита на 90 % взаємної торгівлі і прийняв єдиний митний тариф щодо 85 % імпорту з третіх країн і виступає як митний союз. Довгострокові цілі: формування спільного ринку з поступовим зростанням його учасників, в Європейському союзі; створення єдиної валюти. Прийнято рішення про утворення Інституту валюти. У політичному аспекті передбачається сформувати парламент МЕРКОСУР[18].

До зон вільної торгівлі належить і **Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН)** була заснована в 1967 р. до складу якої входять: Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Індонезія. Перші чотири країни в ряді публікацій ЮНКТАД, МБРР називаються як АСЕАН-4.

В даний час її членами є також такі країни як Бруней, В'єтнам, Камбоджа, Лаос, Союз М'янма. Таким чином, АСЕАН об'єднує майже всі держави Південно-Східної Азії і є найбільш впливовою регіональною організацією. Необхідно відзначити, що в даний час в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) вже склався "азіатський трикутник": Японія - Китай - НІК (Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур) - АСЕАН. Мета створення АСЕАН -сприяння соціальному та економічному розвитку країн-учасниць, співробітництво в промисловості, сільському господарстві, проведення науково-дослідних робіт. У 1976 р. на першій нараді керівників АСЕАН прийняті основні документи асоціації: Договір про дружбу і

співробітництво в Південно-Східній Азії і Декларація АСЕАН. Декларація проголосила, що країни-учасниці повинні виступати із загальною позицією з найважливіших питань і проблем регіональних і світових економічних відносин.

Незважаючи на те, що в АСЕАН входять різні за рівнем розвитку країни, зростання торгівлі в цьому регіоні, в тому числі і всередині блоку є фактором прискорення розвитку цих країн. Вплив сировинного фактора на економічне становище країн-учасниць Асоціації вдалося зменшити, розвиваючи обробні галузі, диверсифікуючи національні економіки. Торгова лібералізація в угрупованні висловилася у скасуванні до 2003р. митних тарифів. Виняток склали імпорتنі мита на деякі товари [46].

Росія в останні роки значно зміцнила свої контакти з Асоціацією. На неї припадає 8% всієї російської торгівлі з країнами Азії (не рахуючи азійських країн-членів СНД).

Багатосторонні угоди на пострадянському просторі: СНД (1991 р.). На процесах інтеграції в СНД позначається різна ступінь підготовленості його учасників та їх різні підходи до проведення радикальних економічних перетворень.

Отже, на даний момент майже кожна країна належить принаймні до однієї регіональної угоди, а деякі є учасниками багатьох угод. В середньому кожна країна належить до регіонально торгівельним угодам, хоча існують і відмінності по регіонах і рівнем розвитку країни. Функціонування зони вільної торгівлі дозволяє країнам більш чітко виконувати прийняті на себе зобов'язання, удосконалювати всю систему зовнішньоекономічної діяльності, гнучкіше пристосовуватися до міжнародної практики.

1.2. Переваги та недоліки від впровадження зони вільної торгівлі

Досвід створення вільних економічних зон в різних країнах показав, що вони можуть стати чинником зростання регіону, однак ефект відкриття ВЕЗ досягається по закінченні декількох років і за наявності зазначених вище умов, що визначають успішність зони.

Створення особливого економічного режиму в зоні і застосування різних пільг в оподаткуванні призводять до того, що норма прибутку в зоні виявляється дещо вище, ніж в оточуючих її регіонах і національній економіці в цілому, що дозволяє залученому в зону капіталу підвищити норму прибутку; сприятливий економічний режим в зоні може призвести до скорочення термінів окупності капітальних вкладень.

Проте режим ВЕЗ може надавати не тільки позитивний вплив на розвиток території, національний бізнес у зоні, хоча і відчуває навчальне вплив іноземного досвіду, але потрапляє в середу жорсткої конкуренції з нерівними стартовими можливостями (низький технічний рівень виробництва, висока собівартість, незрівняний фінансовий потенціал і т.

д.), тому в СЕЗ не виключено падіння місцевого виробництва і зниження економічної активності місцевих виробників.

Конкретні рамки і розміри пільг встановлюються на основі техніко-економічного обґрунтування проекту розвитку СЕЗ, вони визначаються залежно від величини втрат, зумовлених наданими пільгами (недонадходження доходів до бюджету) і ефектом від вирішення проблем території.

Аналіз досвіду функціонування СЕЗ показує, що в своєму розвитку зони, як правило, проходять чотири стадії:

- стадія створення, коли формується інфраструктура, йде активний процес притоку іноземного капіталу;
- стадія розвитку, в якій спостерігається уповільнення припливу іноземного капіталу при швидкому одночасному зростанні експорту;

- стадія зрілості: припинення росту іноземних інвестицій унаслідок заповнення вільних ринкових ніш , витіснення дрібних фірм більшими з передовою технологією, розширення зв'язків з везональним простором;

- стадія занепаду: скорочення іноземних інвестицій в результаті зближення режиму господарської діяльності у зонах і поза ними, а також закінчення терміну податкових пільг , розширення участі в зонах національного капіталу.

Протягом життєвого циклу зони, що становить близько 20-30 років, вона повинна вирішити поставлені перед нею завдання, після чого особливий режим господарювання зони скасовується, зона за рівнем її економічного розвитку фактично зливається з розвиненим на її основі везональним простором.

Розділ II. Аналіз впливу угоди про зону торгівлі на економіку України

2.1. Стан торгових потоків і структура торгівлі між Україною та ЄС

З 1 січня 2016 року в Україні офіційно почала діяти поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) з ЄС.

Але фактично багато економічних положень Угоди про асоціацію запрацювали ще до того. Від весни 2014 року діяли автономні торговельні преференції Євросоюзу, з листопада 2014 застосовуються положення Угоди про економічну та галузеву співпрацю.

Угода впливає на експорт, на імпорт (останній можна буде оцінити лише за результатами 2016 року), на прямі іноземні інвестиції та інші канали надходження капіталу. Вплив на економічні відносини всередині країни стосується бізнес-клімату, конкурентоспроможності, продуктивності тощо.

Але ці впливи мають різний часовий горизонт.

Обнуління мита стимулює відносно швидку реакцію бізнесу. Натомість гармонізація законодавства зазвичай має розтягнуту в часі дію, а отже, наслідки видно не одразу.

Співпали політична, економічна кризи, військовий конфлікт, анексія та окупація частини території, що призвело до втрати значної частини виробничих потужностей та розриву виробничих ланцюжків. На зовнішніх ринках ситуація також не надто сприятлива.

Макроекономічна стабілізація була досягнута лише у другій половині 2015 року, але ситуація й досі хитка. Структурні реформи, покликані стимулювати економічне відновлення, відбуваються повільніше, ніж очікувалось, що обмежує інвестиційну привабливість країни.

У 2015 році обсяги торгівлі між Україною та рештою світу стрімко скорочувалися, не оминула ця тенденція й торгівлю з ЄС.

За даними Держстату, експорт товарів та послуг в ЄС склав 15,9 млрд доларів США, що на 24% менше, ніж попереднього року, а імпорт – 18,0 млрд доларів США, це на 26% менше у вимірі рік до року.

Втім, скорочення торгівлі з ЄС було не таким стрімким, ніж з іншими країнами світу. У 2015 році обсяг торгівлі з ЄС становив 37% загального обсягу торгівлі України, це найвищий показник за останні двадцять років (дивись схему нижче).

В експорті товарів та послуг частка ЄС складає 33%, в імпорті – 42%.

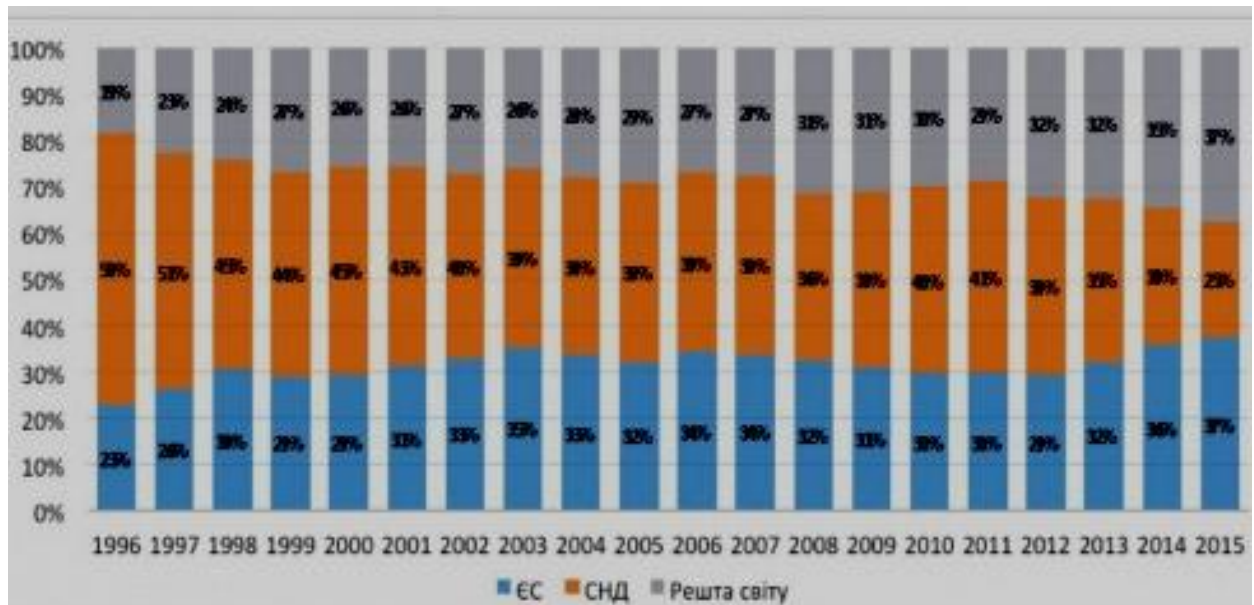

Рис.1. Географічна структура торгівлі товарами і послугами України, % від загального обсягу торгівлі товарами та послугами.

Товарна структура експорту України в ЄС залишалась сталою протягом останніх років, незважаючи на економічні шоки.

Близько третини займає продукція сільського господарства та харчопрому, в першу чергу зернові, насіння олійних культур та рослинна олія. На другому – експорт чорних металів та виробів із них (22% експорту в 2015 році), на третьому – електричні та механічні машини (14%), переважно за рахунок електричного обладнання.

Структурні ж зрушення стануть помітнішими лише за кілька років, адже встановлення нових зв'язків та просування нових товарів забере час.

За оцінками МЕРТ, в рамках автономних торговельних преференцій (АТП) були обнулені мита ЄС на 94,7% товарної номенклатури промислових товарів

По 83,4% сільгосптоварів та товарів харчопрому ЄС скасував мита, ще щодо 15,9% почали діяти так звані тарифні квоти.

Це не означає заборони на експорт, але при перевищенні тарифної квоти застосовується мито.

За розрахунками Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД), середня ставка мита для українських товарів впала з 4,9% до 0,5%, середньозважена – з 5,0% до 2,6%.

Найсуттєвіше скорочення – в сільгоспсекторі та легкій промисловості (див. графік).

Рис. 2. Середнє ввізне мито ЄС до та в рамках преференцій

Водночас збереглися ненульові мита на кілька товарних груп – взуття, головні убори; вироби з каменю, гіпсу тощо; продукти рослинного походження та транспортні засоби тощо.

Надалі поступово відбудуватиметься зниження мит на ці товари.

Для частини товарів скасування мит не означає автоматичного покращення доступу, бо для виходу на ринок треба також виконати вимоги щодо безпечності продукції.

Найсуровішими є вимоги до продукції тваринництва, де нині доступ на ринок ЄС надається кожному підприємству індивідуально, після тривалої перевірки.

Та за останні роки України досягла прогресу в отриманні дозволів на експорт окремих видів продукції тваринного походження.

Зокрема, наприкінці 2015 року українські виробники молока та молочних продуктів нарешті завершили процедури підтвердження та були зареєстровані як постачальники продовольчих товарів в ЄС, що створює додаткові можливості для переорієнтації експорту з ринку Росії.

Станом на початок 2016 року українські виробники мають право на постачання в ЄС семи з п'ятнадцяти категорій харчової продукції тваринництва та восьми з десяти категорій побічних продуктів тваринного походження. Щодо кількох інших товарів підготовка до виходу на ринок ЄС триває. Та незважаючи на зростання кількості експортерів до ЄС, їхня частка у загальній кількості виробників вкрай низька.

З іншого боку, це означає, що Україна має потенціал для подальшого нарощування експорту.

Частиною домовленостей в рамках УА стали так звані тарифні квоти.

В рамках тарифних квот передбачені нульові ставки ввізного мита, а поза їх обсягами до товарів застосовуються ті самі мита, які діяли й раніше, до Угоди про асоціацію.

Передбачено 36 категорій товарів, до яких ЄС застосовує тарифні квоти, зокрема:

- низка продуктів тваринного походження: від м'яса до меду;
- продукти рослинного походження: зерно, гриби, часник тощо;
- кілька позицій готових харчових та інших продуктів, наприклад цукор, сік, оброблені томати, етанол та цигарки.

Використання тарифних квот є дуже нерівномірним. Серед 36 товарних категорій, щодо яких в ЄС діють тарифні квоти, протягом 2015 року було повністю використано 9 тарифних квот, 11 – частково, а 16 не використовувались взагалі.

Виникає питання, наскільки система тарифних квот стримує зростання експорту. Аналіз застосування тарифних квот протягом дії АТП свідчить: наразі немає достатніх доказів того, що застосування мит поза обсягами тарифної квоти носить обмежувальний характер.

Чотири з дев'яти товарів, тарифна квота щодо яких повністю використана, експортувались до ЄС в обсягах, які в 2-20 разів перевищують обсяг квоти. Це – кукурудза, сік, мед та ячмінна крупа і борошно.

Очевидно, що для цих товарів чинні ввізні мита не є "заборонними".

Є три товари, щодо яких до середини 2015 року існувала гіпотеза, що мита понад обсяги квот є зависокими для продовження експорту – м'яка пшениця, оброблені томати та м'ясо птиці.

Однак статистика 2015 року не підтверджує цю гіпотезу: експорт для всіх трьох товарів перевищив обсяг квоти.

У 2015 році, на відміну від 2014, Україна повністю використала квоти на ще два товари – овес та цукор. Рівень їх експорту був близький до обсягу квоти, і це знову дозволяє зробити припущення про потенційно обмежувальний вплив ввізних мит.

Але зробити остаточний висновок поки неможливо. Треба продовжити спостереження.

Перегляд обсягу тарифних квот буде можливий за кілька років після початку застосування ПВЗВТ. До того часу у нас буде достатньо

спостережень для обґрунтованих висновків щодо обмежуючого характеру мит поза квотою.

Між тим, часом причиною невикористання квот є недостатнє внутрішнє виробництво та/або існування інших, економічно привабливіших ринків.

Хоча сумарні показники експорту в 2015 році скоротилися, за окремими позиціями не все так однозначно.

За динамікою експорту до ЄС всю товарну структуру можна умовно поділити на три категорії.

Перша категорія – товари, експорт яких зріс за два роки.

Найшвидшим було зростання експорту продукції тваринного походження, яка виграла від зниження мит, а також нарешті отримала дозволи від ветеринарних служб ЄС. Також збільшився експорт скляних виробів, жирів та олії, деревини та корку та виробів з них, приладів та апаратів, годинників тощо.

Друга категорія – товари, експорт яких за два роки скоротився менше, ніж сукупний показник скорочення експорту в ЄС (22%).

Більшість товарів цієї групи за два роки змінювали тренд від зростання до падіння або навпаки. До цієї категорії можна віднести експорт готових харчових виробів, текстильних виробів, механічного та електронного обладнання, транспортних засобів тощо.

Нарешті, **третя категорія** – товари, експорт яких за два роки суттєво скоротився.

В цій групі – важливі для української зовнішньої торгівлі товари, такі як продукти рослинного походження (експорт насіння олійних культур впав на 48%!), недорогocінні метали, продукція хімпрому та мінеральні продукти. Стрімке зниження експорту тут пов'язано переважно із зовнішньою кон'юнктурою,

а саме з падінням світових цін на сировинні товари, а також зі зниження виробничого потенціалу України через фізичну втрату частини виробництв.

З початку 2016 року замість режиму автономних преференцій застосовується зона вільної торгівлі.

Процес поступової лібералізації торгівлі триватиме десять років, хоча для деяких українських товарів передбачені триваліші перехідні періоди.

У перший рік ПВЗВТ застосовуються ті самі мита, які діяли з 2014 року, в рамках АТП.

Отже, додаткових стимулів для експорту завдяки зниженню ввізних мит початок ПВЗВТ не приніс.

Протягом наступних років відбудеться поступове зниження до нуля низки мит, а також розширення обсягів тарифних квот для кількох товарів, у тому числі меду, пшениці, кукурудзи, соку. Зниження мит Україною відбуватиметься повільніше, ніж це зробив ЄС.

З 2016 року Україна знизила середнє ввізне мито на промислові товари з 3,8% до 1,1%, а на продукцію сільського господарства та харчової промисловості – з 8,6% до 5,6%. В цілому зменшення та обнуління мит зачепило 70% товарної номенклатури.

В наступні роки мита на промтовари поступово знизяться до нуля, але для частки сільгосптоварів залишаться ненульовими.

Також Україна застосуватиме тарифні квоти до трьох товарів – двох видів м'яса та цукру.

Окремий режим передбачений для імпорту легкових автомобілів з ЄС. Якщо обсяги імпорту перевищать кілька порогових значень, передбачених Угодою, Київ зможе застосовувати захисне мито протягом 14 років. А отже, є шанс, що повна лібералізація ринку може відбутись лише на початку 2030-х років.

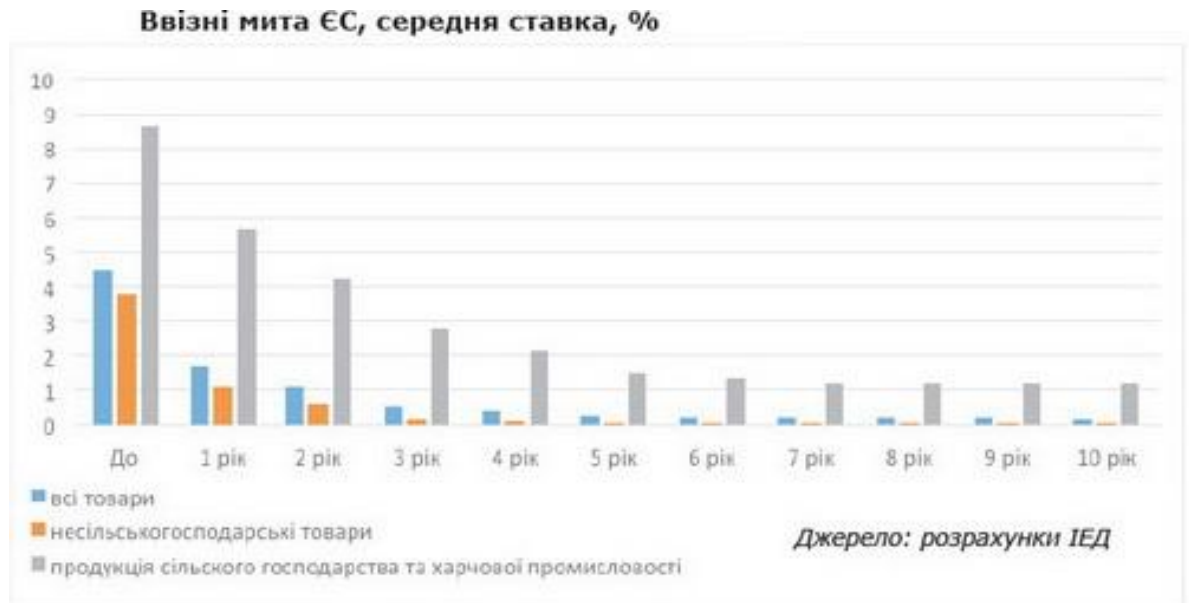

Рис. 3. Ввізні мита ЄС, середня ставка, %

Також зараз в Україні діють кілька експортних мит, у тому числі на живу худобу, шкірсировину, насіння деяких олійних культур, брухт чорних і кольорових металів. Україна поступово знижуватиме їх у торгівлі з ЄС, за десять років ці мита мають бути остаточно скасовані. Однак для кількох товарів можливе застосування додаткового експортного збору, яке розпочнеться, якщо експорт в ЄС перевищить порогове значення.

Мабуть, найважливішим компонентом ПВЗВТ є зближення регуляторних систем України та ЄС, що веде до суттєвого зниження нетарифних бар'єрів у торгівлі.

Домовленості сторін стосуються поліпшення роботи митниць. Передбачена поступова гармонізація системи технічного регулювання України та ЄС. Це дозволить підписати Угоду про відповідність і прийнятність промислових товарів (АСАА), що знищить технічні бар'єри для виходу цих товарів на ринок ЄС.

Йдеться в першу чергу про продукцію машинобудування, будматеріали, іграшки, пакування та відходи, вибухові речовини цивільного призначення тощо.

Україна вже зараз досягла дуже значного прогресу у виконанні цієї частини Угоди. На початок 2016 року гармонізоване так зване загальне (горизонтальне) законодавство. З 27 галузевих технічних регламентів, передбачених ПВЗВТ, 8 – максимально приведені у відповідність з нормами ЄС, ще 16 базуються на нормах ЄС, але поки не ідентичні їм.

Активно реформуються системи стандартизації, метрології, оцінки відповідності та ринкового нагляду.

Іншою важливою сферою є зближення законодавства України та ЄС щодо санітарних та фітосанітарних заходів. Поставлена амбітна мета – створити на внутрішньому ринку України систему контролю за безпекою продуктів харчування, яка б відповідала європейській.

Це довгострокова перспектива, яка вимагатиме значних зусиль як з точки зору гармонізації нормативного поля (необхідно буде ввести в українське законодавство норми понад 250 нормативних актів ЄС), так і практичного впровадження нових норм як державними органами, так і підприємствами. Відбуватиметься також посилення захисту прав інтелектуальної власності.

Вже зараз, на початку 2016 року, можна говорити про певні економічні підсумки застосування положень Угоди про асоціацію.

По-перше, відбувається поступова переорієнтація торговельних потоків на ЄС. У 2015 році торгівля товарами та послугами з Євросоюзом складала 37% загального обсягу торгівлі, це – історичний максимум.

По-друге, попри загальне скорочення експорту в ЄС, пов'язане з економічною кризою в країні та падінням світових цін, експорт частини товарів зростає дуже швидкими темпами. Зокрема – товарів тваринного походження.

По-третє, протягом 2014-2015 років експорт товарів, щодо яких діють тарифні квоти, не обмежувався лише обсягами квот. Це дає підстави сподіватись, що часткова лібералізація сприятиме завоюванню ринку, а не стане бар'єром на шляху експорту.

Також, не чекаючи початку застосування ПВЗВТ, у країні відбувались реформи, пов'язані з реалізацією зобов'язань в рамках Угоди. Було досягнуто значного прогресу в реформі технічного регулювання та державних закупівель, однак в більшості сфер попереду ще довгий шлях змін.

Отже, попри дуже складні умови в країні, частина виробників активізувала торгівлю з ЄС, а держава готувала підґрунтя для подальшої економічної інтеграції.

І якщо ані виробники, ані державні органи не припинять своїх зусиль, за кілька років позитивні економічні наслідки реалізації ПВЗВТ мають бути значно виразнішими.

2.2. Оцінка впливу зони вільної торгівлі з ЄС на загальноекономічні показники розвитку України

Для України покращення тенденцій розвитку м торгівлі України та збалансованості експортно-імпортних потоків особливо важливо через надзвичайно високий рівень відкритості економіки.

У 2013 р. дефіцит поточного рахунку платіжного балансу України сягнув 8,6%. Основним детермінантом дефіциту поточного рахунку платіжного балансу був дисбаланс зовнішньої торгівлі товарами, торгівля послугами традиційно є прибутковою складовою поточного рахунку платіжного балансу. Активне сальдо торгівлі послугами відображає посилення ролі сектору послуг у національній економіці та збільшення його впливу на стан платіжного балансу країни. У кризовий і посткризовий (2010-2012 рр.) періоди профіцит торговельного балансу послуг забезпечували випереджаючі темпи зростання експорту порівняно з імпортом. У 2013 р. співвідношення темпів зростання експорту/імпорту змінилося: надходження від експорту послуг перевищили рівень 2012 р. на 9,1%, імпорт послуг за цей рік збільшився на 12,9%.

Незважаючи на випереджальний темп зростання імпорту (коефіцієнт випередження становив 1,035), торговельний баланс послуг у 2013 р. був зведений з позитивним сальдо в розмірі 7,2 млрд дол., експорт переважав імпорт в 1,95 рази.

Профіцит торговельного балансу послуг стабільно забезпечують транспортні послуги, передусім трубопровідний транспорт. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі інших видів послуг в посткризовий період, починаючи з 2010 р., змінилися: торговельний баланс послуг, пов'язаних з подорожами, змінює знак плюс на мінус, а баланс інших комерційних послуг, навпаки, демонструє випереджальні темпи зростання експорту порівняно з імпортом (рис. 2).

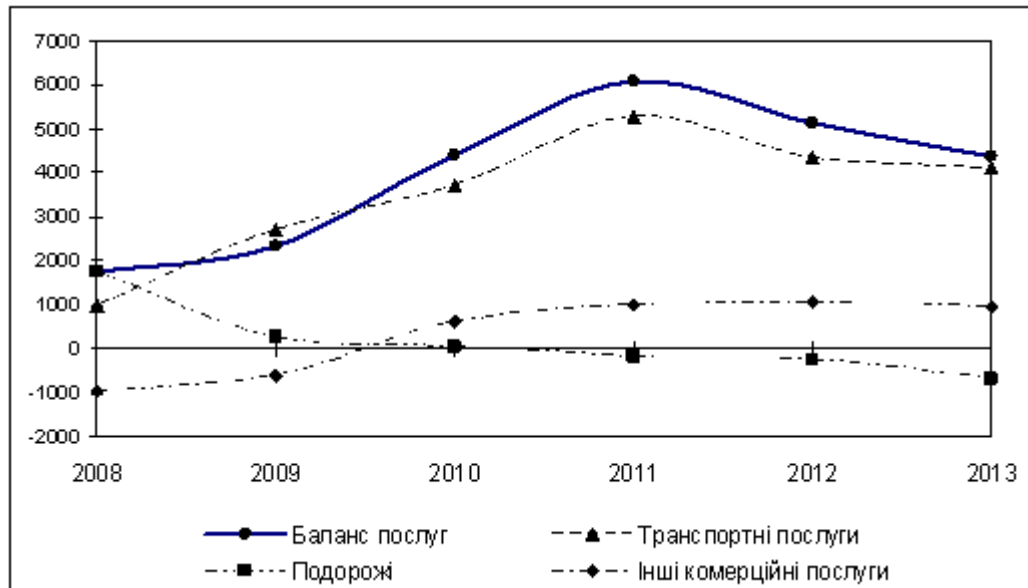

Рис. 4. Динаміка торговельних балансів окремих сегментів зовнішньої торгівлі послугами

Крім транспортних послуг, активні торговельні баланси мали: послуги з переробки матеріальних ресурсів, послуги в сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги, послуги з ремонту і технічному обслуговуванню, ділові послуги. Експортний потенціал будівельних послуг та послуг, пов'язаних з подорожами, не реалізований. Проте найбільш відчутним був дисбаланс торгівлі фінансовими і страховими послугами, превалювання імпорту над експортом сягнуло 734,3 млн дол. США, переважно за рахунок офшорних фінансових центрів. Такого ж масштабу набув дефіцит торгівлі продуктами інтелектуальної власності (-756,5 млн дол.).

У 2014 р. російська військова інтервенція в Криму та на сході України (разом із всеохоплюючою економічною агресією) негативно вплинули на економічну ситуацію в країні. Зруйновані багаторічні економічні зв'язки і міжрегіональні стосунки, транспортні і логістичні маршрути перевезень, погіршилися кредитні та інвестиційні рейтинги держави і приватних компаній. Все це відбилося на ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Порівняно із 2013 р. (без урахування окупованої території АР Крим і м. Севастополя) спостерігалися від'ємні показники як за товарними потоками послуг, так і за географічним виміром. Експорт послуг скоротився в країни ЄС – на 7,3%. Водночас з країн ЄС – на 31,1% скоротився імпорт послуг. При цьому зменшення експортно-імпортних потоків відбулося практично по всіх категоріям послуг, крім послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг.

Таблиця 1 [18]

Динаміка ВВП України з 2010 по 2015 рік

	Номинальний ВВП (в млн.грн.)			ВВП (в млн.USD)		
	ВВП	Зміна	Відсоток	ВВП	Зміна	Відсоток
2010	1082569	+169224	+18.5%	136419	+19192	+16.4%
2011	1316600	+234031	+21.6%	163160	+26740	+19.6%
2012	1408889	+92289	+7.0%	175781	+12622	+7.7%
2013	1454931	+46042	+3.3%	183310	+7529	+4.3%
2014	1566728	+111797	+7.7%	131805	-51505	-28.1%
2015	1979458	+412730	+26.3%			

Попри значні втрати, у 2014 р. було зафіксовано позитивне сальдо експортно-імпортних операцій в розмірі 5,6 млрд дол., що на 1,1 млрд дол. менше рівня 2013 р. Основними торговельними партнерами України стали країни ЄС-28, частка їх в експорті послуг зросла на 5,5 процентних пункти і сягнула 34,5% від загального обсягу експорту, частка імпорту становила 51,9%. Практично з усіма торговельними партнерами ЄС-28 Україна мала позитивне сальдо торговельного балансу послуг. Відносні переваги України у міжнародній торгівлі послугами можна простежити за даними табл. 3. Характер динаміки індексів конкурентності дає підстави зробити такі висновки.

Таблиця 2.

Індекси конкурентності зовнішньої торгівлі України за видами послуг

Вид послуг згідно з КЗЕТ	Індекси конкурентності (2008=1,0)					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Транспортні послуги	1,365	1,452	1,240	1,079	1,057	0,976
Послуги, пов'язані з подорожами	0,914	0,949	0,850	0,838	0,669	0,294
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	0,849	1,322	0,985	0,786	1,039	0,843
Послуги зі страхування	0,571	0,605	0,898	0,699	0,508	0,515
Роялті та ліцензійні платежі	0,406	0,688	0,812	0,971	0,826	0,870
Послуги в сфері телекомунікацій	0,882	1,170	1,074	0,984	0,484	0,789
Комп'ютерні послуги	1,264	1,195	1,420	2,169	2,181	3,237
Інформаційні послуги	3,325	7,396	6,438	3,754	5,964	6,893
Послуги з будівництва	0,634	1,073	1,098	0,691	0,724	1,276
Послуги з ремонту та технічному обслуговуванню	0,838	0,811	1,264	1,104	0,259	0,237
Ділові послуги загалом	0,975	1,030	1,090	1,179	1,023	1,186
Послуги дослідження та розробки (R&D)	1,930	2,711	3,222	3,478	3,900	4,927
Наукові і технічні послуги	1,652	1,460	1,196	1,598	1,660	2,269
Професійні та консалтингові послуги	0,718	0,835	1,051	1,180	0,913	1,373

• Посилення позицій України у міжнародній торгівлі послугами пов'язано, перш за все, з експортом високотехнологічних послуг, про що свідчать стабільно високі рівні збалансованості експортно-імпортних потоків і конкурентності комп'ютерних та інформаційних послуг, послуг досліджень та розробок (R&D), наукових і технічних послуг.

• Попри високий рівень збалансованості зовнішньої торгівлі транспортними послугами (у 2013 р. $P = 4,84$), Україна втрачає свої позиції

на ринку міжнародних перевезень: індекс конкурентності транспортних послуг зменшився з 1,365 у 2010 р. до 0,976 у 2014 р. Знижується конкурентність послуг у сфері телекомунікацій, послуг з ремонту і технічному обслуговуванню. Не витримують міжнародної конкуренції послуги, пов'язані з подорожами.

- Дисбаланс торгівлі послугами по категорії «Роялті та ліцензійні платежі» зумовлений низьким рівнем інноваційної діяльності підприємств України (переважно через нестачу коштів) та недосконалою системою захисту прав інтелектуальної власності. Коефіцієнт покриття коливався від 0,134 у 2008 р. до 0,114 у 2013 р.

- Основним детермінантом незбалансованості і вкрай низької конкурентності послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю і страхуванням, є слабкість фінансово-банківських інституцій України. У 2013 р. коефіцієнт покриття по категорії послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю, становив 0,345, послуг зі страхування – 0,523.

У структурі економіки України у 2002-2015 роках в умовах постійного спаду виробництва спостерігається тенденція збільшення витрат на кінцеве споживання, Наскільки значною є тіньова економіка? Точні її розміри не відомі, але статистики національного доходу часто намагаються встановити її масштаби. Окремі оцінки, що ґрунтуються на використанні різних методів. Один з них базується на сумі готівки у великих купюрах в обігу. Для проведення операцій в підпільній економіці не використовують банківських рахунків і прибутки тримають у великих купюрах. Іншим показником масштабів тіньової економіки є продаж проміжних факторів виробництва для певних видів діяльності. Існує, наприклад, велика розбіжність між купівлею будівельних матеріалів і масштабами виробництва, про яке повідомляють. Податкові інспектори використовують багато інформації цього виду щоб вистежувати незадекларовані доходи, і їхні дані забезпечують ще один спосіб оцінки розмірів тіньової економіки

Розділ III. Удосконалення підходів до оцінки впливу створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на економіку України

3.1. Наслідки для стратегічних галузей України створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС

Зона вільної торгівлі, з одного боку, розширює доступ українських товарів та послуг до потужного ринку ЄС, полегшує доступ європейських інвестицій в Україну. Однак, з іншого боку, полегшений доступ імпорту високоякісних товарів і послуг з ЄС в Україну створює додаткову конкуренцію українським виробникам. У зв'язку з цим, виникає об'єктивна необхідність проведення оцінки впливу підписання угоди, що дозволить визначити переваги та можливі ризики, які матимуть негативні наслідки для економіки України.

До потенційних переваг слід віднести:

- створення гармонізованого правового поля для забезпечення діяльності суб'єктів торговельних відносин шляхом наближення законодавства України до законодавства ЄС;
- стимулювання розвитку конкуренції та обмеження монополізму;
- покращення доступу вітчизняної металопродукції на ринок ЄС;
- збільшення обсягів інвестицій з країн-членів ЄС в металургійну галузь України;
- розширення номенклатури товарів на внутрішньому ринку;
- гармонізація митних процедур та підвищення ефективності діяльності митних органів в контексті сприяння торгівлі;
- підвищення обсягів двосторонньої торгівлі і, як наслідок, збільшення надходження валютних коштів;
- поліпшення умов експорту української металопродукції у зв'язку з отриманням цінової переваги за рахунок скасування ввізного мита;
- переоснащення і модернізація вітчизняних металургійних підприємств;

- покращення доступу до якісної імпоротної техніки та устаткування.

До потенційних ризиків слід віднести:

- посилення конкурентного тиску на внутрішньому ринку металопродукції;
- витіснення національного виробника з внутрішнього ринку металопродукції;
- брак коштів та необхідність пошуку партнерів і інвесторів з метою модернізації виробництв;
- необхідність переоснащення і зміни технологій виробництва.

Ринок металопродукції. Гірничо-металургійний комплекс - це найбільш значимий сектор української економіки. Він є великий соціально-економічною системою, що забезпечує розвиток інших базових галузей вітчизняної економіки - автомобільної, машинобудування, суднобудування, будівництва тощо.

Крім того, великі металургійні комплекси відіграють важливу роль у розвитку регіональних економік і функціонуванні їх соціальної інфраструктури, особливо в таких індустріальних регіонах, як Донецький, Дніпропетровський і Запорізький.

Найбільш відмінною рисою сектору металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів є його чітка експортна орієнтованість. Завдяки експортній орієнтації ГМК вносить значний внесок у виробництво ВВП (майже 3%), близько 30% в експорті всієї продукції і забезпечує надходження понад 40% валюти в країну.

Більшість розвинених країн відносять продукцію сектора чорної металургії до чутливим групам товарів. Металургійна галузь надзвичайно важлива для економіки України, тому необхідно передбачити такі форми співпраці з ЄС, які були б вигідні для обох сторін.

Низька додана вартість українського експорту металопродукції компенсується зовнішнім попитом. Це пов'язано з тим, що більшість

європейських країн намагаються вивести етапи виробничого процесу, які шкодять навколишньому середовищу, за кордон. Однак на своїй території вони залишають міні-заводи, які фактично залежать від українських поставок залізної руди, коксу та сталених заготовок. Тому різні структури виробництва в Україні та ЄС зумовляють розвиток внутрішньогалузевої торгівлі. Також варто відзначити, що більшість тарифних обмежень у торгівлі між Україною та ЄС були усунуті в результаті вступу України до СОТ і покупкою українськими підприємствами прокатних потужностей в Європі.

Однак, якщо українська металургія не буде модернізуватися, в середньостроковій перспективі вітчизняні виробники втратять ринки ЄС, Китаю чи іншої країни, яка стане одночасно і низьковитратним і високотехнологічним виробником сталі. Це пояснюється тим, що конкуренція за ринок ЄС загострюватиметься як з боку європейських компаній, так і інших великих експортерів в ЄС. Також загрозу вітчизняним виробникам складають в першу чергу Туреччина та Російська Федерація, а також Китай та Індія, які активно інвестують кошти в розвиток цієї галузі. Так, Туреччина вже досягла високого рівня галузевої інтеграції з ЄС завдяки наявності митного союзу між сторонами. Більш того, турецькі металургійні підприємства та її національна галузева асоціація є асоційованими членами Європейської конфедерації металургійної промисловості (EUROFER).

Таким чином, можна стверджувати, що прийняття угоди про зони вільної торгівлі між Україною та ЄС не тільки не зашкодить вітчизняним виробникам, а навпаки, може стати потужним чинником для модернізації української металургії, запобігання ініціювання торгівельних обмежень ЄС щодо України (насамперед, антидемпінгових розслідувань). При цьому угода має передбачати поступову гармонізацію законодавства України з ЄС у сферах, нереформованість яких викривлює умови торгівлі металопродукцією.

Аграрний сектор. *По-перше*, має місце значне перевищення масштабів виробництва торгівлі країн ЄС над обсягами виробництва і торгівлі сільськогосподарською продукцією України. ЄС є провідним експортером і провідним імпортером у торгівлі сільськогосподарською продукцією у світі.

Частка країн ЄС у світовому експорті сільськогосподарських товарів склала 42%, а в світовому імпорті - 44% в 2009 р. Вартість експорту

сільськогосподарських товарів України була у 2009 році в 50 разів нижче, ніж

вартість сільськогосподарського експорту ЄС.

По-друге, високий рівень підтримки галузі, який існує в ЄС, з одного боку, і низький рівень підтримки сільського господарства України, з іншого боку, зумовлюють підвищені ризики зони вільної торгівлі саме для сільського господарства України.

По-третє, існує несиметричність у торговельних режимах, зокрема, в рівні тарифного захисту сільського господарства.

Крім того, ЄС використовує спеціальні захисні заходи (СЗЗ), передбачені в Угоді по сільському господарству СОТ, для захисту своїх виробників від зростання обсягів імпорту і зниження цін. 23,8% тарифних ліній сільськогосподарських товарів ЄС захищені спеціальними захисними заходами. Україна, як новий член, не має права використовувати СЗЗ для захисту своїх виробників.

При будь-яких умовах, визначених в ході переговорів, слабкий партнер завжди ризикує більше, ніж сильний. Однак, навіть ЄС захищає своє сільське господарство в угодах про зони вільної торгівлі з іншими країнами та групами країн. Всі домовленості між ЄС та іншими країнами та групами країн мають винятки, які стосуються саме сільського господарства. Це пояснюється роллю сільського господарства у забезпеченні продовольчої безпеки, сільського розвитку, а також залежністю сільського господарства від природних умов. Так, вітчизняні виробники об'єктивно не можуть, як показав досвід перших років перебування у СОТ, витримати тиск більш

розвиненого сільського господарства, яке до того ж субсидується на більш високому рівні.

Найбільш чутливими до зниження митних тарифів та рівня нетарифного захисту після вступу України до СОТ стали товари м'ясної групи (м'ясо і продукти його переробки), тобто обсяги імпорту яких з країн ЄС суттєво зросли в результаті лібералізації торговельних режимів. З ринком м'яса і м'ясних субпродуктів пов'язані основні ризики зони вільної торгівлі з урахуванням:

- чутливості до зниження митних тарифів;
- кризи в галузі (крім птахівництва);
- невідповідності стандартам ЄС та нестачу коштів на гармонізацію стандартів.

Враховуючи міркування продовольчої безпеки, захист аграрного сектору в ході переговорів є стратегічно важливим. З іншого боку, враховуючи значний потенціал країни в нарощуванні виробництва продуктів тваринництва та зернових, а також сприятливі довгострокові тенденції зростання попиту на світових ринках, важливим є створення умов для зростання експорту сільськогосподарської продукції.

3.2. Рекомендації щодо мінімізації можливого негативного впливу

Для отримання позитивних результатів і мінімізації негативних наслідків, пов'язаних із створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, потрібним є проведення у 2016 році довгоочікуваної реформи судово-правоохоронної системи, котра буде в повній мірі забезпечувати захист права власності як вітчизняних підприємців, так і закордонних партнерів. Для запровадження принципу симетричного регулювання у 2015 році потрібно державним органам проводити активний інформаційний су провід з метою ознайомлення вітчизняного бізнес-середовища із правилами реєстрації та функціонування підприємств у країнах ЄС, для того, щоб останні могли максимально прорахувати майбутні ризики та визначити заходи їх мінімізації. Іншим питанням, яке стосується даного розділу, є тимчасове перебування фізичних осіб для цілей економічної діяльності. Лібералізація заходів щодо в'їзду та тимчасового перебування фізичних осіб для цілей економічної діяльності на території країн ЄС є передумовою подальшої лібералізації ринку праці. Для того, щоб максимально використати дані переваги, профільним органам влади та неурядовим організаціям не обхідно проводити активний інформаційний супровід щодо збору даних про трудову міграцію, а також підвищення якості освіти. Законодавчі зміни у 2015 році мали б здійснюватися у напрямку приведення у відповідність переліку професій та рівня кваліфікацій на між-народному ринку праці. Основною метою здійснення реформ на ринку праці має бути розширення можливостей у наданні послуг трудовим мігрантам. Запровадження змін щодо надання послуг у різних сферах, визначених даним розділом. Дороговказом тут мав би стати затверджений План імплементації УА, в якому йдеться про необхідність розробки дорожньої карти реформ з метою наближення законодавства України до права ЄС у сфері поштових та кур'єрських послуг, модернізацію поштової мережі з метою підвищення якості надання поштових послуг, розроблення проекту Закону України «Про доступ до інфраструктури об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики для розвитку

телекомунікаційної мережі», розроблення проекту Закону України щодо спрощення доступу до ринку електронних комунікацій, тощо.

2015 рік мав бути використаний на розробку дорожньої карти реформ транспортної галузі, зокрема, щодо регулювання міжнародного морського транспорту – на наближення адміністративних, технічних та інших норм; авіаційного транспорту – на забезпечення скоординованого розвитку та прогресивної лібералізації перевезень. Важливим заходом, який було реалізовано на початку 2015 року, став продаж ліцензій на використання 3G-технології на українському ринку. Запровадження сучасних телекомунікаційних технологій сприяє підвищенню конкурентноспроможності і створенню додаткових стимулів для росту ВВП.

Позитивним здобутком 2015 року слід вважати прийняття закону «Про електронну комерцію», який спрямований на наближення законодавства України до стандартів ЄС в сфері інноваційних технологій та електронної торгівлі, а також має забезпечити законодавче регулювання електронної торгівлі, електронний цифровий підпис, та закладає основу для подальшого запровадження електронного врядування в Україні. За оцінками фахівців галузі, обсяг ринку онлайн-торгівлі у 2013 році склав близько 2 млрд. дол. США. Згідно із прогнозами, ринок електронної торгівлі буде зростати, і його обсяг до 2020 року збільшиться до 10 млрд. дол. США. Також українською стороною була розроблена та опрацьовується із ЄС комплексна дорожня карта у сфері фінансових послуг. У сфері торгівлі послугами, з метою запровадження міжнародних стандартів у сфері нагляду, зокрема, з питань здійснення нагляду (оверсайту) платіжних систем та систем розрахунків, Національним банком України схвалено Методику комплексного оцінювання системно важливих платіжних систем.

Висновки

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС має бути створена протягом 10 років з моменту набрання чинності УА. В свою чергу, 2015 рік був визначений як рік відтермінування для виконання Україною її зобов'язань. Цей рік мав стати роком активної підготовки перед повномасштабною гармонізацією законодавства у відповідності до вимог Угоди про асоціацію (УА). Загалом, аби ПВЗВТ почала діяти, Україна мала імплементувати близько 200 нормативно-правових актів ЄС, міжнародних договорів та стандартів. Важлива проблема для України в контексті підготовки запровадження зони вільної торгівлі – суттєве відставання української економіки в конкурентоспроможності в цілому та більшості вітчизняних виробників від європейських зокрема. Мова йде, в першу чергу, про доступ до дешевих фінансових ресурсів, технологій, кращих практик менеджменту, а також несприятливого інвестиційного та підприємницького клімату. У контексті відтермінування запровадження зони вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом вкрай важливо було підготувати українську економіку та вітчизняні компанії до фактичного відкриття українського ринку для європейських виробників. Очікувалось, що 2015 рік стане роком реальних соціально-економічних реформ, серед яких до першочергових слід віднести наступні: реформа державної служби, що є базовою реформою, яка дозволить модернізувати основний інструмент (державну службу), необхідний для забезпечення успішного проведення реформ на адміністративному рівні; боротьба з корупцією, що передбачає в першу чергу усунення умов і стимулів для здійснення корупційних діянь, забезпечення невідворотності покарання за вчинення корупційних діянь, обмеження впливу приватного капіталу на політику; дерегуляційна реформа, яка передбачає демонтаж старої регуляторної системи, успадкованої з радянських часів, та створення нової регуляторної системи, що відповідає сутності та потребам ринкової економіки; податкова реформа, головним акцентом якої має стати суттєве спрощення адміністрування податків,

відмова від застосування системи авансових податкових платежів, зниження фіскального тиску на фонд заробітної плати. На більш практичному рівні Україна мала використати відтермінування імплементації взаємного відкриття ринків для спрощення системи реєстрації підприємств, видачі дозволів і ліцензування – тобто створення тієї бази, яка дозволить нам успішно конкурувати із західними підприємствами в умовах вільного ринку. Окремим завданням було підвищення інформованості українського бізнесу (в першу чергу малого та середнього) про євроінтеграційні процеси, зокрема вигоди та загрози, що виникають в результаті взаємного відкриття ринків.

Список використаних джерел

1. Міжнародна торгівля // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_торгівля
2. Дахно І.І. Міжнародна торгівля: Вид.2, доповнення. Навч.пос.-К.:Центр учбової л-ри,2007.-С.20-24
3. Козак Ю. Г., Ржепішевський К. І.,Логінова Н. С. Основи міжнародної торгівлі: Навч. посіб.; 2-ге вид., перероб. Та доп.-К.: І і,ентр навч. л-ри. 2005.-С.5.
4. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: історія: Підр. для студ. ек. спец. вищ. навч.закл./ М-во освіти і науки України. - К.,2006.-С.34
5. Історичний розвиток міжнародних економічних відносин/ // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародні_економічні_відносини>
6. Форми міжнародної торгівлі за специфікою предмета торгівлі// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.ukr.vipreshebnik.ru/012-06-26-14-16-27/1464-2011-07-30-06-32-53.html>>
7. Сутність, етапи та показники розвитку міжнародної торгівлі // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://ubooks.com.ua/books/000173/inx6.php>>
8. Сутність міжнародної торгівлі та її концепції // [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://library.if.ua/book/68/5015.html>
9. Экономический словарь// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://abc.informbureau.com/html/odeodaeeadnoai.html>>
10. World Trade Organization - STATISTICS: INTERNATIONAL TRADE STATISTICS 2012// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_charts_e.htm>
11. Суть, види та показники світової торгівлі// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.info-library.com.ua/books-text-4363.html>>

12. Сутність міжнародної торгівлі та її роль в системі світогосподарських зв'язків// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.vuzlib.org/me_kneu/2-1.htm>
13. Освіта - Система показників міжнародної торгівлі// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.osvita-plaza.in.ua/publ/sistem_a_pokaznikiv_mizhnarodnoji_torgivli/415-1-0-39718>
14. Система показників// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.slv.com.ua/book/68/5017.html>>
15. Основні показники // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://puklib.if.ua/part/1607>>
16. ПавленкоІ.І., ВаряниченкоО.В., НавроцькаН.А. //Міжнародна торгівля та інвестиції. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2012. -С. 44-60
17. Колесник Ю.В. Основні чинники зростання міжнародної торгівлі / Ю.В. Колесник // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_1/.../100106 <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_1/.../100106>..
18. Прес-реліз СОТ // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.wto.org/english/news_e/pres10_e/pr614_e.htm
19. Прес-реліз СОТ від 01.12.2010 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.wto.org/english/news_e/news10_e/stts_01dec10_e.htm>
20. World Trade Organization // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_toc_e.htm>
21. Millward Brown Optimor // [Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://www.millwardbrown.com/Global/_e.htm
22. Теорія зони вільної торгівлі та мирного союзу//Європейська інтеграц.:навч.посіб./М-во освіти і науки України.-Луцьк,2008.-С.44-50.

23. Електронний навчальний посібник: "Міжнародні економічні відносини" - Міжнародна економічна інтеграція // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://lib.lntu.info/books/fb/etme/2010/10137/topics/topic_01/theor_01/topic_8.html>
24. Зона вільної торгівлі // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Зони_вільної_торгівлі
25. МЕРКОСУР// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Меркосур>
26. Eco-univer - економічний портал // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ecouniver.com/3450-dvustoronnie-torgovye-soglasheniya-torgovye.html>
27. Шнырков А. И. Зоны свободной торговли в мировой экономике// Финансовые рынки и ценные бумаги.-2007.-№5.-С.24-27.
28. Центрально-європейська асоціація вільної торгівлі // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Центрально-європейська_асоціація_вільної_торгівлі
29. ЄврАзЕС// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/ЄврАзЕС>
30. Європейська економічна зона// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Європейська_економічна_зона
31. Європейська асоціація вільної торгівлі // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Європейська_асоціація_вільної_торгівлі
32. Мурадов К.Ю. Региональные и двусторонние соглашения о свободной торговле //Мировая экономика и международные отношения: науч. журн./ учредители: РАН; - 2007, №7, с. 40-48
33. Весела Н.М. Угода про асоціацію та вільну торгівлю між ЄС та МЕРКОСУР контексті проблем міжнародної інтеграції// Актуальні проблеми

міжнародних відносин:зв.наук.праць./Київ.нац.ун-т ім.Тараса Шевченка. Ін-т міжнародних відносин;редкол.:Губерський Л.В. [та ін.]. Вип.70.Ч.2-К.,2007.-С.90-96.

34. Фомичев В.И. Международная торговля: Учебник; 2-е изд., перераб. и доп. - М.: ИНФРА-М, 2001. - С. 236-242.

35. Основные черты региональной экономической интеграции (НАФТА, МЕРКОСУР, АТЭС и др.) // [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://economuch.com/page/avdokushinup/ist/ist-4--idz-ax230--nf-44.html>

36. Мосейчук Т.М, Роль Північноамериканської угоди про вільну торгівлю у поглибленні економічної інтеграції серед країн США, Мексики та Канади/ Т.М, Мосейчук//Проблеми розвитку прикордонних території та їх участі в інтеграційних процесах.- Луцьк.2009.-С.116-119.

37. Новый світовий економічний порядок та глобальні виклики для України [Текст] : монографія / О. В. Булатова, Ю. Г. Козак, В. В. Козюк [та ін.] ; за наук. ред. А. Крисоватого, Є. Савельєва. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 504 с.

38. Живко, М. Інформаційне суспільство України як стратегічний напрямок розвитку нової економіки. Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації, 24.